

Mansbilden i japansk ungdomslitteratur– representationer av maskulinitet i en globaliserad värld

Martin Nordeborg

Detta är en förstudie till ett projekt som har som syfte att kartlägga mansbilden i japansk ungdomslitteratur och undersöka vilka representationer av maskulinitet och förståelser av maskulinitet som existerar, skapas, och återskapas i ett samhälle som under senare tid präglats av omvälvande förändringar. Vilka är de mansideal som presenteras för japanska ungdomar och hur förhåller de sig till tidigare ideal?

1. Bakgrund

Efter att den ekonomiska bubblan sprack i slutet på 1980-talet har negativa rapporter om Japan avlöst varandra. Det har även talats om krisen för den japanska mannen. Motstånd mot företagets krav på lojalitet i utbyte mot social och ekonomisk trygghet, spås på av kvinnors missnöje med frånvarande partners och fäder som har resulterat i motvilja mot att föda barn och myndigheters växande oro för en alltmer åldrande befolkning. Efterkrigstidens normgivande hierarkier tas inte längre för givna och en omformulering av identiteter förknippade med detta system står för dörren. Nya former av identitetsskapande som svarar mot globala processer utmanar normer som utgår från mannen som en gift, heterosexuell 'salaryman' ur medelklassen och kvinnan som hemmafru Dessutom karaktäriseras vår tid av ett ökande antal politiska, ekonomiska, kulturella och sociala krafter på en transnationell nivå. Traditionella kategorier som klass, kön, ras och nation håller på att förlora sitt innehåll i en alltmer svårfångad verklighet. Snarare än att lägga kategorier ovanpå varandra skulle man kunna säga att sociala indelningar konstituerar varandra ömsesidigt.

1.1 Tidigare forskning

Under det senaste årtiondet har intresset för genus och maskulinitet ökat markant i Japan. Tidigare forskning ägnade sig främst åt undersökningar av efterkrigstidens hegemoniska maskulinitet.¹ Under senare år har emellertid

¹ Se t.ex. Allison (1994); Ogasawara (1998).

fältet utvidgats till att också inkludera alternativa maskuliniteter och då ofta i samband med alternativa sexuella identiteter.² Denna studie ämnar återvända till hegemoniska former av maskulinitet och se hur dessa utvecklas bland pojkar som är på väg att träda in i vuxenvärlden och hur denna process påverkas av en globaliserad värld. Skönlitteratur som produceras för en yngre publik utgår ofta från en hegemonisk maskulinitet som barnen får som modell samtidigt som den förblir illusorisk i deras underordning som barn. Hegemonisk maskulinitet vidmakthålls genom att andra (kvinnor, homosexuella, barn) förnekas makt.³ Övergången från barn- och ungdomsvärlden till att bli vuxen och vad detta medför när det gäller konstruktionen av maskulinitet är särskilt intressant.

Tidigare undersökningar av användningen av skönlitteratur i skolorna i Japan har pekat på bristen på kvinnliga huvudpersoner, det begränsade antalet kvinnor som förekommer i 'manliga' yrken, samt reproduktionen av stereotyper både i text och bilder.⁴ Frågan är om åtgärder för att främja jämlikhet mellan könen har haft någon effekt på innehållet i skolböcker. Kraven på 'gender-free' utbildning har lett till införandet av kompletterande läsmaterial som ska undvika traditionella distinktioner mellan 'flickaktigt' (*onnarashisa*) och 'pojkkaktigt' (*otokorashisa*).⁵ Populärkultur skulle kunna förmedla en mer varierad bild av genus, men t.ex. mobilböcker har också anklagats för att reproducera stereotyper.⁶

Som nämnts ovan, även om innehållsanalys utförts i tidigare forskning har fokus ofta varit på genus generellt, snarare än på maskulinitet. Dessutom har inte hänsyn tagits till ungdomars läsvanor utanför skolan, och i så fall har det gjorts separat. Här har jag tänkt ge en mer komplett bild av representationen av maskulinitet i texter som högstadielärover i Japan läser, både i och utanför skolan.

1.2 Historik - Konfucius och genus

Konfucianismen kan sägas vara det som påverkat genuskonstruktionerna mest i Östasien och Japan. Konfucius har, ända in i våra dagar, varit som Luther i svenska sammanhang, alltid närvarande. Konfucianismen skiljer bland annat på ett yttre rum, mannens domän, och ett inre rum befolkat av

² Se t.ex. Lunsing (2001); McLelland (2000); Frühstück (2007); McLelland and Dasgupta (2005).

³ Stephens (2002), ix-xiv.

⁴ Ujihara (1997); Itô (1991).

⁵ Kanai (2002); Seki (1999); Taga (2006).

⁶ Ishihara (2008), 28.

kvinnor. Kvinnans uppgift var att 'följa sin far som dotter, följa sin man som fru och följa sin son som mor' (enligt Li-Chi, *Book of Rites*, en av de konfucianska klassikerna). Under Tokugawaperioden (1603-1867) var nykonfucianismen den officiella ideologin i Japan, och grunden till mentalitet bland härskarklassen, samurajerna. Genusrelationerna i Östasien kan tyckas likna de västerländska, med mannen överordnad kvinnan. Samtidigt har mansidealet bestått av två olika komponenter: det krigiska och det lärda. Den lärde krigaren var det man strävade efter.

Krigarna skulle också hålla tillbaka sina känslor (jämför riddare i väst). I alla fall före 1900-talet, innan Japan hade påverkats av den viktorska moralen, fanns en utbredd tolerans gentemot homosexualitet. Så länge man såg till att få fram en manlig arvtagare, behövde inte homosexuella relationer strida mot den konfucianska moralen. Dominans och underordning, man med högre status har relation med en av lägre rang, passade också in i det konfucianska hierarkiska tänkandet. Relationer mellan män kunde stärka ens maskulinitet medan kontakt med kvinnor kunde försvaga manligheten. I de lägre klasserna var det däremot mer jämlika förhållanden mellan könen. Regionala skillnader var också stora. Tokyo, som redan i början på 1700-talet hade en miljon invånare, var männens stad. Invandring av arbetare och köpmän hade krävts för att bygga upp staden. Dessutom präglades Tokyo av en stark koncentration av samurajer. Lokala länsberrar, med sitt följe, var tvungna att tjänstgöra vartannat år i huvudstaden.

Snarare än jämlikhet och kvinnans frigörelse, ledde moderniseringen i slutet på 1800-talet till en förstärkning av genushierarkin. Liksom i väst var det bara männen som åtnjöt medborgerliga rättigheter. Under en stark våg av nationalism omtolkades konfucianska värderingar till en ideologi som betonade kvinnans roll som en god fru och vis mor. Industrialisering och militarisering, blandades med västerländsk teknik och kristen etik. Den kristna synen att sex endast var till för reproduktion blev alltmer utbredd. Allt fler i Japan och Kina började se homosexualitet som något sjukligt och kriminellt. Den ändrade synen är tydlig i hur kejsaren porträtteras. Innan 1868 var han bara en resligiös symbol utan makt och helt plötsligt blev han ledare och överbefälhavare för en moden nation. Det tidigare androgyna adliga dragen i porträtten byts ut mot bilder som fokuserar på det militärt manliga.

Efter andra världskriget övergavs soldaten som manligt ideal, men samma tankegångar förflyttades till det civila samhället. Mannen skulle nu 'kriga' för sitt företag (för Japan).⁷

1.3 Skolan som arena för konstruktion av maskuliniteter

En viktig plats för konstruktionen av genusidentifikation är skolan. Som institution har skolan sin egen genusordning, och generellt sett betonar skolan en tudelning när det gäller genus. Genom att bara gå till skolan blir man en del av denna struktur, men elever reagerar givetvis olika på den genusordning som presenteras för dem.⁸ Skolböcker i sig utgör en viktig auktoritet i utbildning av tonåringar, ett starkt instrument för att forma deras syn på världen. Att läsa skönlitteratur, eller konsumera kultur, skapar dessutom tillfällen att igångsätta identifikationsprocesser åt det ena eller andra hållet. Att ta hänsyn till platsen där identitetsskapandet äger rum, skolan i detta fall, är av yttersta vikt. Förutom rollen att skapa en känsla av samhörighet har skolor också spelat en viktig roll i utvecklandet av makttekniker. Althusser skiljer mellan repressiva statliga institutioner (armén, polisen, domstolar) och ideologiska statliga institutioner (t.ex. de knutna till religion, utbildning och familj). Medan de tidigare främst verkar med hjälp av våld använder de senare sig främst av ideologi. Den främsta av de ideologiska statliga institutionerna är, enligt Althusser, utbildning (eller kombinerat till en utbildnings- och familjeinstitution). På så sätt kopplas individer till statens ideologi.⁹

Historiskt har det skrivna ordet, skolan, skolböcker och lärare spelat en central roll:

Written language, standard language, textbooks, teachers and the school all have perceived authority. We therefore require an analysis of the ways in which authority is expressed in language.
10

⁷ Taga (2005), 129-139.

⁸ Connell (1996).

⁹ Althusser (1994), 110-117.

¹⁰ Stubbs (1996), 67.

Information i skolböcker presenteras ofta som neutral och objektiv med en anonym, kollektiv författare. Detta kan dock vara vilseledande eftersom texter alltid förmedlar en särskild åsikt. Den medvetna eller omedvetna påverkan som läromedel och undervisning utgör glöms lätt bort. Snarare än förmedling av kunskap, skulle man kunna tala om 'symboliskt våld' som Bourdieu, där det mer är tal om tvång.¹¹ Det finns också en tydlig koppling till skolan som institution. Vilka böcker som används kontrolleras ofta av myndigheterna (så är fallet i Japan). Den dolda läroplanen i form av undervisningssätt förmedlar olika slags kunskapssyn. Tolkning av texter i skolan kan därför inte skiljas från sociala aspekter.¹² Ett av målen för skolans litteraturundervisning, som nämns i senaste läroplanen för högstadiet i Japan, är att 'lära sig om människan, samhället, naturen och att skapa sig en uppfattning om detta.'

1.4 Fiktions roll i japanska skolan

Allmänt kan sägas att litteraturundervisning i skolan har kunnat undgå kraven på nyttotänkande, att ge direkta, konkreta resultat. Kunskap om litteratur har stått högt i kurs för dess roll i att visa vägen till en förståelse av livet. Att läsa klassikerna skulle, förutom dess estetiska värde, tillhandahålla en introduktion till filosofi och samhället i stort. Under senare tid har man pekat på litteraturens värde i att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, om t.ex. mobbning och våld, i skolan. På så sätt skulle litteratur och samhälle kopplas samman och bokläsandet kunde bli en del av demokratiföstran.

I Japan har litteraturundervisning alltmer övergått från att förmedla kunskap om litteratur till att använda fiktion för att utveckla språkfärdigheter. Trots detta har japanska elever tappat mark när det gäller läsförståelse, enligt internationella jämförelser. Att Japan, i en OECD studie år 2000 av 41 länder, föll från åttonde till fjortonde plats har lett till krav på förändringar av modersmåls-undervisningen.¹³ Det rapporterades också att 15-åriga pojkar i högre grad än flickor i samma ålder föredrog att läsa tidningar, mail, serier och hemsidor framför att läsa böcker.¹⁴ Att pojkar underpresterar i skolans värld är också något som konstant diskuteras.

¹¹ Bourdieu & Passeron (1996.)

¹² Skyum-Nielsen (1995), 172.

¹³ *kokugo*, 'landets språk' är benämning för skolämnet, men *nihongo*, 'Japans språk', heter det när man undervisar utlänningar i språket.

¹⁴ *Asahi shinbun* 7 december, 2004

Larmrapporter om en försämring av japanska barns läsförståelse har även lett till andra åtgärder. Nyligen publicerade undersökningar visar dock på ett ökat intresse för läsning bland högstadieelever, vilket skulle kunna ses som ett resultat av det införda 'morgonläsnings-programmet' men även boomen för mobilböcker.¹⁵ Morgonläsningen är ett program som numera även stöds av utbildningsdepartementet, där det är tänkt att varje skoldag ska börja med att eleverna läser ur en fritt vald bok, och att göra detta endast för läsandets skull (dvs. det följs inte av frågor, prov eller liknande kontroll).

För att förhindra 'flykten från böcker, som kunde leda till grunden till den japanska kulturen vittrade sönder' lanserades 2010 som 'Läsningens år'.¹⁶ Det konfucianska mantrat om vikten av utbildning ligger djupt, särskilt i den äldre generationens hjärtan, och ointresset för skola och böcker bland dagens ungdom kan vara svårt att smälta. En av grundarna av morgonläsningsprogrammet markerar också tydligt att läsningen skulle främja moralen.¹⁷ 2002 gav utbildningsdepartementet ut en morallära (*kokoro no nooto* - 'hjärtats anteckningsbok') som fick mycket kritik för att vara ett påbud uppifrån och en återgång till traditionell moralundervisning. Moralpanik, som utlösts av medie-rapporter om en skola i upplösning med våld, mobbing, självmord och ungdomsbrottslighet som en del av vardagen har manat på regeringen att stärka den statliga kontrollen av skolan och även revidera den 'heliga' skollagen, som förblivit intakt sen 1947. Att myndigheter fortsätter granska de skolböcker som ska publiceras är också något som det ständigt tvistas om.¹⁸

Med tanke på att litteratur nu också anses kunna vara ett medel i försöken att komma till rätta med problem i skolan (mobbing, skolvägran, disciplin-problem) finner jag det intressant att undersöka hur skönlitterära texter används i japanska högstadieskolor. Vilka processer av identitetsskapande kan skönjas genom skolans litteraturläsning?

2. Teori och metod

2.1 Diskursteori

Diskursteori ser på samhället, i form av sociala strukturer och sociala identiteter, inte som objektiva och stabila enheter, men som diskursivt

¹⁵ *Mainichi shinbun* 6 februari, 2010.

¹⁶ *Mainichi shinbun* 28 januari, 2010.

¹⁷ Hayashi (1999), förordet.

¹⁸ Cave 2001; Okada 2002; Lebowitz 2007.

konstruerade. På samma sätt som texter anses vara handlingar, ges sociala praktiker mening genom diskurser. Snarare än att vara essentiella, konstrueras identiteter diskursivt. Enligt Laclau och Mouffe (1985) är ingen social identitet någonsin helt fixerad, utan det finns alltid något kvar att hegemonisera. Samhällets obestämda karaktär är en förutsättning för hegemoniska praktiker. De senare kan ses som handlingar (både text och tal) som strävar att dominera eller monopolisera tolkningen av ett särskilt socialt fenomen. Existensen av någon slags antagonism är nödvändig. När det gäller identitetsskapande betyder det att närvaron av antagonism och den 'Andre', hindrar mig från att bli 'helt och hållet mig själv'.¹⁹ Analysen av texterna kommer således utgå från begreppen 'hegemoniska praktiker', 'hegemonikamp' och 'antagonism'. Målet är att belysa maskulinitetsdiskurser och hur dessa konstrueras, ifrågasätts och förändras utifrån Connells (2005) teori om hegemoniska maskuliniteter. Den ideologiska debatten om genus och maskulinitet reflekteras i skolpolitik, läroplaner, styrdokument såväl som i undervisningssätt och val av läromedel (eller skönlitterära texter).

I ljuset av den fostran som nu förordas särskilt för 'de besvärliga pojkarna', med inslag som för tankarna till 'boyology'²⁰, är målet med denna studie att kartlägga de maskuliniteter som skönlitterära texter erbjuder dagens japanska högstadiepojkar. I ena änden av spektrat, med tanke på hur 'fri' läsningen är finner vi mobilböckerna, som en del av en mobil kultur utom räckhåll för vuxna, föräldrar eller lärare. Skolböckernas skönlitterära texter, å andra sidan, ska godkännas av utbildningsdepartementet (alla skolböcker som ska användas i skolorna granskas varje år), styrs av läroplan, undervisningssituationen, instuderingsfrågor mm. Ett mellanting utgörs av böcker som elever 'fritt' väljer att läsa på morgonläsningen. Reproducerar dessa representationer av maskuliniteter hegemoniska genusidentifikationer eller visar de upp motstånd mot de hittills normgivande mansidealen? För att få med åldersdimensionen skulle man i stället för konstruktionen av maskuliniteter kunna tala om killskapande.

2.2 *Dialogism*

Skolan kommer, som sagt, i den här studien stå i centrum som plats för konstruktionen av maskulinitet och den kontrasteras med identifikationsprocesser utanför skolans ramar. Skoltexter, även om de är av skönlitterär

¹⁹ Laclau & Mouffe (1985), 142.

²⁰ Se t.ex. Kidd (2004).

karaktär, läses som en del av skolarbetet, dvs. det finns ett mål med varför man läser texter (och varför man valt den). I en monolog text har, enligt Bakhtin, författaren full kontroll och levererar den enda sanningen. I texter som är dialoga däremot överlåter författaren makten och öppnar upp för polyfoni, en mängd och olika röster och författaren själv blir bara en i mängden. Den andres röst skulle i och för sig också kunna användas i författarens egna intresse.²¹ Vad skulle man då säga om om fiktion i skolans värld? Ursprungligen är dessa texter skapade för att läsas 'fritt', dvs. de skulle känntecknas som dialoga, men de undersökta texterna (skolböcker för högstadiet) ackompanjeras av en rad monologa tillbehör i form av läsanvisningar, lärarhandledningar, innehållfrågor mm. Även de 'fritt' valda texter som läses på 'morgonläsningen' används inom skolans ramar.

3. En mobil kultur

Alltfler ungdomar söker andra former av identifikation och drar sig till en global och mobil populärkultur som konkurrerar med traditionella institutioner såsom skolor och familjen i formandet av dagens ungdomar. Digital media i form av mobilböcker erbjuder andra identifikationsmönster än traditionella skolböcker. Medan de senare ofta presenterar vuxenvärldens ideala syn på hur det är att bli vuxen, är mobilböcker ofta producerade av ungdomarna själva och erbjuder dessutom läsaren möjligheter att delta interaktivt. Ungdomars användning av digitala medier allmänt visar på en lek med identitetsskapande, där de unga även står på produktionssidan och ett nerifrån-perspektiv får större utrymme än i traditionellt formande av den yngre generationen.²²

Digitala medier skulle kunna sägas omkullkasta existerande maktrelationer mellan vuxnas auktoritet och barn och ungdomars hävdande av sina egna åsikter. De unga har tidigare fått utstå systematisk och institutionell kontroll i tillgången till kommunikation och information.²³

3.1 Mobilböcker

²¹ Morson and Emerson (1990), 146 ff, 237-241.

²² Buckingham (2008); Ito (2006).

²³ Ito (2008), ix.

I ett land där 3G-mobiler med uppkoppling till internet är standard så har det blivit vanligt att läsa noveller eller romaner, 'mobilböcker', nerladdade till mobilen. Så till den grad populärt har det blivit att det nu talas om en ny litterär genre, till och med en litterär revolution.²⁴ I mobilboksvärlden finns bara läsare och författare, utan mellanhänder i form av förlag.

De tre mest sålda skönlitterära verken i Japan var mobilböcker 2008, böcker som ursprungligen skrivits på mobiltelefon för att laddas ner direkt i mobiltelefon. 'Koizora' (Kärlekens himmel), som toppade försäljningslistan med över 1 miljon sålda exemplar, blev samma år en kassasuccé på biografena - på två veckor hade 1,6 miljoner sett filmen. Redan 2003 var Yoshis (vanligt att författarna bara använder sig av förnamn) 'Deep Love' den tredje mest sålda boken i Japan. 'Deep Love' anses vara trendsättaren framför alla och den som skapat mobilbokens speciella format. I tidskriften *Shukan Daiyamondo* talar en redaktör på den största mobilbokssajten 'Maho-i-rando' om en 'litterär revolution' som leder tankarna till den litterära glanstiden under Heianperioden (794-1185). Nya instrument för att skriva - då införande av nya stavelsealfabet, dessförinnan var man begränsad till kinesiska skrivtecken, och nu mobilen. Detta i kombination med kvinnor som författare av flera av de stora verken visar på likheter med en tid för över tusen år sedan.

En mobiltelefon är lättare att ha råd med än en dator, och den är dessutom friare från föräldrars insyn. På den lilla mobilskärmen uppstår en intim sfär mellan författare och läsare. Formatet passar ungdomar i ständig rörelse till och från extraundervisning (hälften av alla högstadielärover går på kvällsundervisning 2-3 gånger i veckan) och fritidsaktiviteter, man ser ungdomar som knappar på sina mobiler medan de sitter på tåget eller balanserar på cykeln (det talas även om en speciell 'mobilkultur'). Författare skickar det som skrivs på mobilen till en sajt som i sin tur skapar en plats på sin hemsida för varje text. Från hemsidan kan man sen, oftast gratis, ladda ner texter man är intresserad av till sin mobil. Ett annat av mobilbokens särdrag är känslan av att vara 'live' - texterna laddas vanligtvis upp som följetong med ett kapitel i taget och det skrivna kommenteras flitigt av läsarna. Berättelserna kan ta en ny vändning genom detta interaktiva, kollektiva författarskap. En förutsättning för den här utvecklingen var att de stora mobilföretagen införde obegränsat smsande (eller textöverföring) mot en fast månadsavgift. Mobilboken kan också sägas vara en utveckling av skrivandet med personsökare. När möjligheten att skriva korta meddelanden via personsökare genomfördes i mitten på 1990-talet ökade innehavet,

²⁴ *Shukan Daiyamondo* 24 mars, 2007.

särskilt bland ungdomar explosionsartat. Nu har man som sagt övergått till använda mobiltelefoner. Enligt en undersökning publicerad i dagstidningen Yomiuri så hade 43% av alla åttondeklassare en mobil förra året (av dessa är det hela 37% som skickar och tar emot fler än 20 mail per dag).

Böckerna kännetecknas också av det intima. Ofta är det självupplevda, dagboksliknande berättelser. Vanliga teman är tabubelagda ämnen som våldtäkter, tonårsprostitution, droger och självmord. 'Deep Love' handlar till exempel om en tonårsflicka, Yue, som prostituerar sig. Kärleken ger henne sedan chansen till ett 'rent' liv, men för att finansiera sin pojkväns operation (han lider av en svår hjärtsjukdom) finner hon att det enda sättet att få ihop pengar i tid är att åter prostituera sig. Hon drabbas av aids och dör. I del två kretsar handlingen kring pojkvännen, Yoshiyuki, och Yues väninna Reina, som våldtagits, blivit med barn och till slut säljs som sexslav till Thailand.

Slutscenen i 'Koizora' (Kärlekens himmel) är slående för hur mobilen även står som förmedlare av handlingen. Systemen håller mobilen framför den döende Hiro så att han kan se och höra hur hans älskade Mika springer för att hinna till honom på sjukhuset. Tårarna rinner ned för kinderna när hon om och om ropar: 'Vänta på mig!'²⁵

Korta meningar med begränsat ordförråd är kännetecknande för mobilboken - tekniken klarar nämligen inte av de tusentals kombinationer av kinesiska tecken som är en viktig ingrediens i det japanska språket. Författaren Yoshi menar att mobilbokens språk präglas av en direkthet, kryddad med uttrycks-symboler (emotikons eller smileys), som skulle kunna ses som en utveckling av det japanska språket. Mobilboken har också, när den trycks på papper i bokform, förhållandevis stor text och radavstånd. Texten skrivs horisontellt i stället för uppifrån och ned som är brukligt i Japan. Likt anime så har det skapats en slags fanculture kring mobilböckerna. Fansen köper böckerna efter att ha läst dem i mobilen, samlarobjektstatusen gör också att förlagen väljer att publicera böcker-na i inbundet format snarare än i pocket.

Andra vågen av mobilböcker kan sägas ha börjat 2005 med amatörförfattaren Chacos 'Tenshi ga kureta mono' (Något jag fick av en ängel). Medan Yoshis 'Deep Love' var en berättelse i andra hand är Chacos en självupplevd berättelse. (Hon har nu övergått till att använda datorn för skrivande då det flitiga knappandet på mobilen gjort att tumnageln växt inåt.)

²⁵ Mika (2006).

Är mobilböcker litteratur? frågar sig Chiaki Ishihara i boken med samma titel. De har jämförts med Harlequinböcker och massproducerade kiosknoveller. En viktig skillnad är väl att mobilböckerna präglas av ungdomars egna ord, bekännelser som vädjar om läsarens förståelse och sympati. Dessutom är berättelserna ofta om den mörka sidan av samhället. Ishihara menar att man då glömmer hur utbrett skrivandet och läsandet blivit - en slags folkrörelse, där även äldre (mest kvinnor men även män) skriver (men då kanske hellre i form av nätnoveller skrivna på datorn) och att de är äldre märks genom att de bifogar kommentarer t ex om att nu är det dags att hämta barnen på dagis eller att det har varit tufft på jobbet idag.²⁶

Nyligen har mobilböcker även föreslagits, av en lokal skolmyndighet, som ett slags lättlästa böcker för elever som inte gärna sätter sig ner och läser en bok.²⁷

4. Text från skolans värld

Ovan har vi sett hur texter från högstadieelevers fritid kan se ut. Nu ska vi gå över till att studera en text från skolans värld. Nedan följer ett exempel från en aktuell skolbok.

I 'Sotsugyô hômuran' (En avgörande homerun), en berättelse om Satoshi, en sjätteklassare som älskar baseboll, får hans två år äldre syster agera sanningsägare. Pappan, som också är basebollagets tränare, tycker inte sonen platsar i laget och manar honom att behålla kampandan (*ganbaru*). Systemen, Noriko, som beskrivs som lat och likgiltig menar att det inte spelar någon roll hur mycket Satoshi kämpar. Han kommer snart lära sig, som jag, att det där med kampanda bara är nonsens och leder ingen vart. Satoshi verkar inte bry sig. Bara han får spela baseboll är han glad och han stöttar glatt laget även om han får sitta på bänken. Han kan sägas vara bilden av det goda barnet oförstörd av konkurrensanda och att försöka hålla skenet uppe. Faderns inre monolog, där han försöker få sin papparoll och rollen som tränare att gå ihop, utgör berättelsens kärna. Till slut bestämmer han sig för att rollen som pappa är viktigast. Det kan sägas utgöra ett motstånd mot den traditionella rollen av den frånvarande mannen och kvinnan som den som står för barnens uppfostran. Samtidigt är det i linje med senare tiders politiska initiativ att försöka få mannen att spendera mer tid med familjen - ett led i att skapa ett mer barnvänligt klimat och att få det att födas fler barn i Japan.

²⁶ Ishihara (2008).

²⁷ *Kyoto Shinbun* 4 november, 2008.

5. Morgonläsningstext

I 'Karafuru' (Colorful), en av de böcker som varit mest populär för 'morgonläsningen' i skolan, tar 14-åriga Makoto livet av sig, men en ängel låter en annan själ inta hans kropp. Anhöriga och sjukhuspersonal blir minst sagt förvånade när kroppen efter att ha verkat livlös vaknar till liv.

Omvärlden förvånas över den 'nya' Makoto, inte längre blyg och inåtvänd, utan tuff och mycket uppriktig. Själen får reda på varför Makoto tröttnat på livet; samma dag som han fick se mamman otrogen med flamencoläraren var hans älskade på vift med en äldre man. I övrigt har han inga vänner och är ofta utsatt för trakasserier.

Till slut visar det sig att de som 'förrätt' hade hamnat i besvärliga situationer. Pappan som verkade så likgiltig och bara upptagen med sitt jobb, hade i själva verket blivit tvungen att ta ansvar för andras fel på sitt jobb, fått sparken för detta och på nästa jobb var det ledningen som hade fuffens för sig men ändå klarade sig. Pappan tappade förtroendet för sin omgivning. Till slut blev det ordning på hans jobb, cheferna fick sluta och han blev befördrad. Men Makoto hade inte haft en aning om pappans problem. Mamman såg upp till Makoto som konstnärligt geni och ville själv gärna bli något. Hon prövade desperat alla möjliga kurser. Hela familjen bryr sig väldigt mycket om den nya Makoto och rekommenderar honom att gå på ett dyrt estetiskt gymnasium. Fastän läraren skriver på papper och mamman manar på tackar Makoto kallt nej. Han vill hellre gå på samma gymnasium som hans nyfunne vän (första någonsin) Saotome. Det allra viktigaste för honom är bara att vara en alldeles vanlig pojke.

Ängeln som då och då guidar 'själen' Makoto (han får bara ett år på sig i denna kropp) sätter en tidsgräns på 24 timmar för att Makotos riktiga själ ska få komma tillbaka och den som intagit Makotos kropp får återgå till sin egna kropp. Villkoret är att 'själen' hittar det 'fel' som han gjort. Det visar sig att felet var att han tagit sitt liv, själen var nämligen Makotos riktiga själ, som hade fått en chans till att återgå till livet. Nu förstod han att flera väntade på honom; flickan i konstklubben, familjen som planerade vad de skulle köpa till hans födelsedag, och flickvännen som väntade på att han skulle måla klart den blåa tavlan.

Här tar författaren upp den press som ungdomar utsätts för och den besvikelse de kan uppleva när de möter vuxenvärlden. Makoto får uppleva att verkligheten är mer mångfacetterad och komplicerad än vad det kan tyckas och även om han visar på motstånd mot omgivningens förväntningar och helst av allt bara vill ha en vän, är kontentan ändå ett traditionellt budskap om att inte ge upp.

6. Slutsats

Berättelserna ovan är endast några smakprov, ett från var och en av de texttyper som materialet är indelat i, på den ungdomslitteratur som kommer att studeras när det gäller läsning bland japanska tonåringar. I de berättelser som tagits upp här kan det ändå skönjas ett motstånd och reaktion mot konventionella genusrepresentationer.

När det tidigare mansidealet 'salaryman', mannen som offerar allt för företaget, pga. den ekonomiska kollapsen inte längre är uppnåbar i samma utsträckning vad är då idealbilden som pojkarna ska formas till? Är de representationer av maskulinitet som målas upp i skönlitteratur som ungdomar konsumerar på fritiden uttryck för motstånd eller förstärker de helt enkelt skolans och myndigheternas bild av maskulinitet?

Litteratur

- Allison, Anne. 1994. *Nightwork: Sexuality, pleasure, and corporate masculinity in a Tokyo hostess club*. Chicago: University of Chicago Press.
- Althusser, Louis. 1994. 'Ideology and Ideological State Apparatuses'. In *Mapping Ideology*, ed. Slavoj Zizek. London, New York: Verso.
- Asahi shinbun* 7 december, 2004
- Connell, R.W. 2005. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R.W. 1996. 'Teaching the Boys: New Research on Masculinity, and Gender Strategies for Schools.' *Teachers College Record*. Vol. 98, n°. 2 (Winter 1996).
- Hayashi, Hiroshi. 1999. *Kokoro o sodateru asa no dokusho* ('Att fostra hjärtat - morgonläsning'). Tokyo: Kyouiku Kaihatsu Kenkyuujo.
- Ishihara Chiaki. 2008. *Keitai shosetsu wa bungaku ka* ('Är mobilböcker litteratur?'). Tokyo: Chikuma purima shinsho.
- Ito, Mizuko (ed). 2006. *Personal, Portable, Pedestrian : Mobile Phones in Japanese Life*. Cambridge, MA, USA: MIT Press.
- Ito, Mizuko. 2008. Förord i *Youth, Identity and Digital Media*, ed. David Buckingham. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Ito, Yoshinori. 1991. *Kyôkasho no naka no danjo sabetsu* ('Könsdiskriminering i skolböcker'). Tokyo: Akashi shoten.
- Kanai, Keiko. 2002. 'Bungakusakuhin' ga jendâ furî kyôzai ni naru toki' ('När litterära texter blir gender-free läromedel'). *Bungaku*, vol. 31, n° 1: 189-201.

- Kidd, Kenneth B. 2004. *Making American boys: boyology and the feral tale*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kyoto Shinbun* 4 november, 2008.
- Laclau, Ernesto and Mouffe, Chantal. 1985. *Hegemony & Socialist Strategy*. London and New York: Verso.
- Lunsing, Wim. 2001. *Beyond Common Sense: Sexuality and gender in contemporary Japan*. London: Kegan Paul International.
- Mainichi shinbun* 18 januari, 2010 och 6 februari, 2010.
- McLelland, Mark and Dasgupta, Romit. 2005. *Genders, Transgenders and Sexualities in Japan*. London: Routledge.
- McLelland, Mark J. 2000. *Male Homosexuality in Modern Japan: Cultural myths and social realities*. Surrey: Curzon.
- McVeigh, Brian. 1997. *Life in a Japanese Women's College: Learning to be ladylike*. London: Routledge.
- Mika. 2006. *Koizora-setsunai ai monogatari* ('Kärlekens himmel- en hjärtskärande kärleksberättelse') Tokyo: Starts shuppan.
- Mori, Eto. 2007. *Karafuru* ('Colorful'). Tokyo: Bungei Bunshun.
- Morson, Gary Saul & Emerson, Caryl. 1990. *Mikhail Bakhtin. Creation of a Prosaics*. Stanford : Stanford University Press.
- Ogasawara, Yuko. 1998. *Office Ladies and Salaried Men: Power, gender and work in Japanese Companies*. Berkeley: University of California Press.
- Robertson, James E. & Suzuki, Nobue. 2003. *Men and Masculinities in Contemporary Japan: Dislocating the salaryman doxa*. London: Routledge.